

Apie disertacijų gynimą Vilniaus universiteto Istorijos fakultete

KAI DOKUMENTAS PRADEDA LEMTI ŽMOGAUS LIKIMĄ

Apie Mindaugo Klovo disertaciją „Privačių dokumentų atsiradimas ir raida Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje (1529 m.)“ ir jos gynimą

Svarbesnių reikalų tvarkymas šiais laikais neatsiejamas nuo rašytinio dokumento. Tokio dokumento reikšmę suvokė ir ankstesnės kartos. Tiek dabar, tiek Viduramžiais išskirtinę vietą žmogaus gyvenime užėmė privatūs reikalai ir su jais susiję dokumentai. Apie tai ir yra 2017 m. birželio 30 d. Mindaugo Klovo apginta disertacija „Privačių dokumentų atsiradimas ir raida Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje (1529 m.)“. Savo tyrimo objektą disertantas tiesiogiai sieja su pavadinime nurodytu laikotarpiu egzistavusiomis žmonių grupėmis. „Privatūs dokumentai – tai kunigaikščių, didikų, vidutinių ir smulkiųjų bajorų, miestiečių, valstiečių, žydų ir totorių išduoti dokumentai, kurie buvo susiję su privatinės (civilinės) teisės sritimi“ (p. 8). Disertaciją sudaro įvadas, septyni dėstymo skyriai, išvados, šaltinių, literatūros ir santrumpų sąrašai, pastabos dėl disertacijos priedų sudarymo principų, šeši priedai ir keturi žemėlapiai.

Disertanto mokslinis vadovas – prof. dr. Rimvydas Petrauskas (Vilniaus universitetas). Disertacijos gynimo tarybą sudarė tarybos pirmininkė prof. dr. Irena Valikonytė (Vilniaus universitetas) ir tarybos nariai dr. Rūta Čapaitė (Lietuvos istorijos institutas), doc. dr. Liudas Jovaiša (Vilniaus universitetas), dr. Sergej Polekhov (Rusijos mokslų akademijos Rusijos istorijos institutas), prof. dr. Rita Regina Tri-

monienė (Šiaulių universitetas). Posėdį pradėjo komisijos pirmininkė prof. dr. I. Valikonytė. Supažindinusi susirinkusiuosius su gynimui reikalingais dokumentais ir pristačiusi disertantą M. Klova, ji paskelbė disertacijos gynimo pradžią. Pristatydamas disertaciją, M. Klovas aptarė rašytinių dokumentų sklaidą, reikšmę nagrinėjamu laikotarpiu, pristatė tyrimo objektą, chronologiją. Aptardamas su privačiais dokumentais susijusią istoriografiją disertantas pabrėžė, jog ji „nėra dosni“, ir išreiškė viltį, kad jo disertacija užpildys istoriografijoje susidariusią spragą. Vėliau M. Klovas pristatė tyrimo tikslą, uždavinius ir pagrindines išvadas.

Disertacijos aptarimą pradėjusi dr. R. Čapaitė pabrėžė, kad disertacija „parengta remiantis nuodugnia šaltinių analize“ ir kad darbų iš diplomatikos srities Lietuvoje nėra daug. Be to, oponentė teigiamai įvertino tai, kad M. Klovas skyrė daug dėmesio svarbiai diplomatikos terminijos problemai, aptarė termino „dokumentas“ vartojimą Lietuvos ir užsienio istoriografijoje. Visgi R. Čapaitė turėjo tam tikrų pastabų dėl disertacijos teksto. Pirmiausia ji iškėlė klausimą, kokie yra disertanto dažnai minimo „ankstyvojo laikotarpio“ privačių dokumentų istorijoje kriterijai. Be to, suabejojo kai kurių nelietuviškų žodžių vertimu ir asmenvardžių lietuvinimo principais. Dr. R. Čapaitė atkreipė dėmesį ir į tai, kad disertacijoje kai

kurie teiginiai argumentuojami netiksliai, esama korektūros klaidų. Vis dėlto apibendrinama disertacijos svarbą oponentė pabrėžė, kad M. Klovo išsikelti tikslai buvo įgyvendinti ir kad disertacija „neabejotinai turi išliekamąją vertę“. Dėl to ji pasiūlė suteikti disertantui humanitarinių mokslų daktaro laipsnį.

Antrasis oponentas, doc. dr. L. Jovaiša, išreiškė mintį, kad M. Klovo disertacijos aktualumas – neabejotinas, tačiau tuo pat metu ir papriekaištavo disertantui, kad jis darbo įvade nebuvo iki galo pagrįstas. Aptardamas disertacijos darbo struktūrą oponentas pabrėžė, kad ji darniai dera su išsikeltu tikslu ir uždaviniais. Disertantas buvo pagirtas ir už „atliktą didžiulį ir sistemingą darbą, nagrinėjant sudėtingas dokumentų dalis“, Lietuvos istoriografijai reikšmingas atlikto tyrimo išvadas. Vis dėlto doc. dr. L. Jovaiša disertacijai turėjo tam tikrų priekaištų. Jis pasigedo labiau argumentuoto „privataus dokumento“ termino aptarimo. Oponentas taip pat papriekaištavo disertantui dėl apsisprendimo neįtraukti į tyrimo lauką kai kurių privačių dokumentų kompleksų (Lucko vyskupijos fundacijų ir donacijų aktu), suabejojo disertanto išskirtais tiriamojo laikotarpio lūžio taškais. Tarp disertacijos trūkumų oponentas paminėjo ir netvarkingus jos priedus, rašybos klaidas. Tačiau apibendrinamas disertanto nuveiktą darbą doc. dr. L. Jovaiša pripažino, kad M. Klovo disertacijos tekstas yra „originalus ir vertingas mokslo darbas“, todėl pasiūlė jam suteikti humanitarinių mokslų daktaro vardą.

Trečiasis oponentas, dr. Sergej Polekhov, įvertino M. Klovo disertaciją kaip „labai dalykišką darbą“, pagyrė disertantą už detalią dokumentų analizę ir statistinio metodo taikymą. Vis dėlto oponentas atkreipė dėmesį į tam tikrus diskusinio pobūdžio klausimus. Jam kilo neaiškumų dėl dokumentų atrankos kriterijų: ar kunigaikščių dokumentai buvo privatūs, ar vieši. Oponentas suabejojo disertanto pasirinkimu priskirti daugumą XV a. pradžios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sritinių kunigaikš-

čių, išskyrus Švitrigailą, privačių asmenų kategorijai. Dr. S. Polekhov, dar sykį akcentavęs disertanto nuveiktą didžiulį darbą ir pastangas ieškant archyvinių dokumentų, atkreipė dėmesį į kai kuriuos svarbius disertanto tyrimui archyvinius dokumentus ir publikacijas, kurie disertacijoje nebuvo panaudoti. Oponentas taip pat pabrėžė, kad disertantui vertėjo daugiau dėmesio skirti gretimų valstybių diplomatikai, kiek nuosekliau vertinti falsifikatus (kai kuriais falsifikatais disertacijoje remiamasi, o kai kurių atsisakoma). Dr. S. Polekhov taip pat pasigedo „platesnio sociopolitinio ir kultūrinio nagrinėjamų reiškinių konteksto“, atkreipė dėmesį į kai kurių dokumentų klaidingą datavimą, netikslumus lietuvinant kai kuriuos asmenvardžius ir vietovardžius. Tačiau galiausiai oponentas dar kartą įvertino atliktą svarbų disertanto darbą ir palinkėjo disertacijos pagrindu parengti monografiją.

Ketvirtoji oponentė, prof. dr. R. Trimonienė, dėl svarbių priežasčių negalėjo dalyvauti disertacijos gynime, todėl jos recenziją perskaitė disertacijos gynimo tarybos pirmininkė prof. dr. I. Valikonytė. Pirmiausia prof. dr. R. Trimonienė, kaip ir kiti oponentai, atkreipė dėmesį į disertacijos svarbą historiografiniame kontekste, taip pat pagyrė disertantą už didelį kiekį išanalizuotų dokumentų ir peržiūrėtos historiografijos, konstatavo, kad „disertacijos struktūra nuosekli ir logiška“. Vis dėlto oponentė turėjo ir pastabų. Prof. dr. R. Trimonienės manymu, tyrimo objektas įvade buvo apibrėžtas pernelyg painiai. Kaip ir doc. dr. L. Jovaiša, ji pažymėjo, kad M. Klovo disertacijos aktualumas darbo įvade nebuvo tinkamai pagrįstas. Be to, kaip ir dr. S. Polekhov, oponentė paminėjo kai kurias publikacijas ir archyvų fondus, kuriais disertantui vertėjo pasinaudoti atliekant tyrimą, aptarė diskutuotinus teiginius. Prof. dr. R. Trimonienė atkreipė dėmesį ir į disertacijoje pasitaikančias korektūros ir kitokias klaidas, bet pažymėjo, kad „M. Klovo kalba sklandi, lengvai skaitoma“. Teigiamai oponentė įvertino ir disertaci-

jos tekstą papildančias lenteles bei diagramas, taip pat išvadas, kuriomis disertantas atsako į įvade išsikelto tikslą ir uždavinius. Tiesa, prof. dr. R. Trimonienė išreiškė mintį, kad išvados turėjo būti labiau apibendrinančios. Vis dėlto ji, kaip ir kiti oponentai, teigiamai įvertino visą disertanto atliktą darbą ir pasiūlė suteikti jam humanitarinių mokslų srities istorijos krypties daktaro laipsnį.

Penktoji oponentė, prof. dr. I. Valikonytė, panašiai kaip ir kiti oponentai teigė, kad diplomatikos problemos istoriografijoje nėra populiarios, todėl M. Klovo darbą galima vadinti pionierišku. Oponentė taip pat atkreipė dėmesį, jog disertacijoje panaudotas didelis kiekis šaltinių garantuoja išvadų patikimumą, disertacijos struktūra motyvuota. Vis dėlto ir prof. dr. I. Valikonytė turėjo pastabų. Ji suabejojo kai kurių disertacijoje aptinkamų terminų vartojimo tikslingumu, iškėlė klausimą dėl disertanto pasirinkimo skiriamąja

chronologine riba laikyti 1500 m. Taip pat oponentė palietė ir ne kartą minėtą asmenvardžių lietuvinimo klausimą. Tačiau baigdama savo pasisakymą ji išreiškė viltį, jog M. Klovas disertacijos pagrindu parengs monografiją.

Atsakydamas į oponentų pastabas, disertantas M. Klovas pažymėjo, kad tinkamai sutvarkyti priedus kliudė didžiulis panaudotų dokumentų kiekis ir ne visai tinkamai pasirinkti priedų sudarymo principai. Atsakydamas į pastabas dėl disertacijoje išskirtų chronologinių laikotarpių, M. Klovas pažymėjo, kad pasirinktą periodizaciją nulėmė netolygus dokumentų skaičiaus pasiskirstymas skirtingais laikotarpiais. Disertantui atsakius į oponentų pastabas ir niekam neišreiškus noro tęsti diskusiją, disertacijos gynimo tarybos nariai vieninškai balsavo už tai, kad M. Kloviui būtų suteiktas humanitarinių mokslų srities istorijos krypties daktaro laipsnis.

Andrius Jurkevičius